

niekoho iného? Veď dosiaľ sa u nás o potrebe šetriť energiou iba hovorí. V skutočnosti je ekonomicky mysliaci spotrebiteľ skôr trestaný za svoje progresívne myslenie. Alebo, nie sú všetky výrobky žiaduce z hľadiska úspor energie zaradené do skupiny s 23 % DPH? A to aj také, ktoré sú v krajinách okolo nás často štátom dotované! Napríklad, sú to všetky zariadenia súvisiace s alternatívnymi zdrojmi energie (solárne články a pod.).

Do kategórie "trestov" za progresívne a angažované myslenie možno zahrnúť aj (vo svete veľmi podporovaný) zelený konzumerizmus. Napriek skutočnosti, že medzi zdravú výživu a zdravie obyvateľstva možno dať znamienko rovnosti, ceny potravín z tohto hľadiska žiaducich, patria medzi luxusné – a opäť sa pri nich vyskytuje 23 % DPH. Prax je pritom taká, že široká vrstva spotrebiteľov na zdravé a racionálne stravovanie jednoducho nemá. Čoraz častejšie siahajú matky k osvedčeným zasyťovacím desiatam, t. j. chlebu s maslom či masťou. Z jedálneho lístka sa vytrácajú vysokohodnotné typy mäsa a nahrádzajú ich nezdravé, ale lacnejšie druhy s vysokým obsahom tuku. Pred r. 1989 sa na trhu teľacie mäso či sviečková objavili na pulte iba vtedy, ak sa v predajni práve vykonávala kontrolno-inšpekčná činnosť. Bol to vyslovene podpultový tovar, určený pre vyvolených. Dnes nájdete oba druhy bežne vyložené – zato sa úzkym profilom stali rebrá a bôčik. Priam za katastrofu považujem z hľadiska zdravotných dôsledkov na obyvateľstvo postupne klesajúcu spotrebu mlieka a mliečnych výrobkov. Patríme medzi štáty, v ktorých

zdravotný stav obyvateľstva nie je optimálny. Pritom sa ešte nemohli prejavíť dôsledky nedostatočnej výživy, t. j. spotreba lacných neplnohodnotných potravín, predovšetkým na úkor bielkovín – vo väčšej miere v podobe osteoporózy a iných civilizačných chorôb. Krátkozraká výživová politika, ktorá do štátnej pokladne v podobe DPH prinesie čiastočné zvýšenie prostriedkov, sa za pomerne krátky čas vypomstí nárastom nákladov na liečivá v zdravotníctve a zvýšenými dávkami sociálnej a zdravotnej poisťovne počas práceneschopnosti či invalidného dôchodku.

Nerobím si nádeje, že sa mi podarilo vyčerpať všetky hľadiská, ktoré sú v práve na zdravé životné prostredie zahrnuté. Veď to by som sa musela dotknúť takmer všetkých oblastí: od stavebníctva až po znečisťovanie vôd a ovzdušia zastaranými technológiami fabrik.

Verím, že azda v novom parlamente sa nebude Komisia pre životné prostredie skladať z nepohodlných a neposlušných poslancov, ktorí v nej budú za trest. Veď práve životné prostredie je tou materskou loďou, ktorá je základňou všetkých ostatných činností. Ak to všetci nepochopíme, Zem sa stane mŕtvou vodou, neplodnou púšťou a po nás zostanú iba hory civilizačného odpadu.

Marta Černá

RNDr. Marta Černá (1936), predsedníčka Fóra spotrebiteľov, Na Kalvárii 7, 811 04 Bratislava

Ekologizácia v protiklade s riadením lesného hospodárstva

Lesníctvo sa definuje ako "vedecky racionálna" tvorba a pestovanie lesov pre plnenie spoločensky nevyhnutných funkcií. Z analýzy tejto definície vyplýva rad predpokladov, ktoré odhaľujú jej neúplnosť a logickú rozpornosť:

Najskôr sa definujú funkcie, ktoré spoločnosť od lesov požaduje a ich plnenie sa považuje za spoločensky nevyhnutné. Z hľadiska filozofie vedy to znamená, že základom je *ilúzia možného, namiesto absolútnej nevyhnutnosti poznania možného*. Zanedbáva sa nevyhnutnosť poznania prírodnej skutočnosti lesa a podmienok trvalého využívania jeho produkčných zdrojov bez poškodenia ich prírodného základu.

- Z týchto funkcií sa odvodzujú hospodárske ciele

a technológia výrobného postupu (doslova lesnej výroby), o ktorej sa predpokladá, že zabezpečí ich realizáciu na horizonte dlhého produkčného cyklu (približne 100 rokov) v prírodných podmienkach, ktoré pritom zostávajú neovládnuteľné.

- Lesníctvo sa mení na technologický proces lesnej výroby, riadený pre maximalizáciu produkcie a jej kvality podľa spoločenských potrieb. Riadenie lesného hospodárstva sa považuje za absolútnu nevyhnutnosť nielen pre zabezpečenie spoločensky nevyhnutných funkcií, ale aj pre zosúladenie súkromných záujmov majiteľov lesov so záujmami spoločenskými – donucuje k stupňovaniu a maximálnemu využívaniu produkčného potenciálu.

• V programe "vedecky racionálneho riadenia prírody" sa postupne, a ako jeho dôsledok, vytvorila zvláštna terminológia, pri ktorej sa celkom zabúda, že les má prírodný základ, aj keď zmenený na umelé kultúry. Hovorí sa o obnovnej ťažbe, ktorou sa les po jeho dozretí pre uspokojovanie spoločenských potrieb "zlikviduje" v zmysle násilného prerušenia generačného cyklu života v lesnom ekosystéme a obnoví kontrolovaným, to znamená riadeným, znovuzalesnením podľa určenej druhovej štruktúry. V skutočnosti je to technológia lesnej výroby, ktorá začína riadenou "tvorbou" lesa v rovnovej porastovej štruktúre a končí jeho "vyťaženie", čo sa neustále opakuje v náhrade za nekonečnosť prirodzenej obnovy v generačnom cykle života lesného ekosystému. Je to terminológia, ktorá zastiera, že v prírode je zánik organickou súčasťou života lesného ekosystému, ktorý nemá časovo oddelené "výrobné" fázy.

• Takto vznikol systém, jednotne a všeobecne donucujúci k premene prírodnej dokonalosti pôvodného lesného ekosystému na umelé lesné kultúry, ktorý je nielen legalizovaný zákonom, ale považuje sa za "vedecky racionálne" riadenie prírody, za maximálne možnú dokonalosť z prevahy vedomia nad živelnosťou prírody, za ovládnutie jej neusporiadanej, aby slúžila spoločenským potrebám. Prírodné, a teda aj ekologické podmienky, sa dodržiavajú tým, že obnovný cieľ pri zakladaní lesných kultúr sa určuje podľa typologickej vhodnosti drevín. Zabúda sa, že les je spredmetnením prírodných podmienok života, ktoré sa prenášajú do genetického základu, že semeno lesných drevín je neprenosné do iných a odlišných podmienok. Pôvodný les bol všade a už dávno nielen zničený, ale aj dokonale zabudnutý. Udržujú sa už len izolované malé ostrovčeky narušených lesných ekosystémov v chránených rezerváciách, ktoré sa ukazujú ako nenávratná minulosť – pretože *my predsa musíme vyťažiť pôvodný prírodný les, aby sme mohli riadiť jeho tvorbu podľa spoločenských potrieb.*

Dôsledky sú pre logické myslenie zrejme a čoraz viac sa aj prejavujú. Ospravedlňujú sa však uvedeným predpokladom spoločenskej nevyhnutnosti, ktorý vyvoláva ilúziu, že inak sa to jednoducho nedá – *ak chceme využívať prírodné zdroje lesa, musí byť ich tvorba "vedecky racionálne" riadená podľa toho, čo od nich spoločnosť "požaduje", čo je jediným základom súčasnej lesníckej vedy. Je to znásilnená logika, ktorá v dôsledne logickom myslení vyvoláva hlboký závrät, ale aj bezmocnosť, pretože je – legálna. V tejto situácii prichádza požiadavka ekologizácie lesného hospodárstva, ktorú lesnícka veda prijíma a vyjadruje rôznym spôsobom. Hovorí o zásade trvalo udržateľného rozvoja, ktorý zatiaľ nemá jednoznačnú definíciu – chápe sa ako všeobecná podmienka zachovania prírodných zdrojov života aj pre budúce generácie. Hovorí o trvalo funkčnom lesnom hospodárstve, ktorého podmienkou je "riadená tvorba" zdravého, vitálneho*

a odolného lesa, plniaceho očakávané alebo požadované spoločenské funkcie v nekonečnosti času. Hovorí o *prírode blízkom lesnom hospodárstve* s takým systémovým riadením, aby "vyrábalo" les blízky prírode – aby boli konečne umlčané námietky ekologov. Hovorí o potrebe riadenia lesných ekosystémov pre zabezpečovanie funkcií, ktoré od nich spoločnosť "požaduje".

Toto všetko je odrazom uvedeného základu v predpoklade absolútnej nevyhnutnosti riadenia lesného hospodárstva, ktoré je reálne len vtedy, keď sa riadi obnova lesa, čo je možné len zakladaním kultúr namiesto prírodného procesu generačnej obnovy v podmienkach prirodzeného výberu. Len z tohto základu vzniká problém ako "tvoriť" les tak, aby plnil určené spoločenské funkcie, aby bol súčasne aj trvalo funkčný, aj aby fungoval ako prírodný ekosystém a aby bol aj prírode blízky. Toto je súčasný problém lesníckej vedy, vznikajúci zo spájania silnejúcej požiadavky ekologického obhospodarovania prírodných zdrojov lesa s predpokladom nevyhnutnosti riadenia ich tvorby, ktorý je z tohto základu neriešiteľný. Navrhujem ekologom, aby dôsledne vyžadovali od lesníckej vedy odpoveď na tieto základné otázky:

• Čo je absolútnym, a teda axiomatickým základom lesníctva – lesná pôda a "tvorba" lesa na nej pre plnenie spoločenských potrieb, alebo prírodná skutočnosť lesa v dokonalosti lesných ekosystémov a hospodárske využívanie ich produkčných zdrojov?

• Čo je les sám osebe, nezávisle od vôle, vedomia a záujmov, a teda aj od spoločenských potrieb a z nich určených funkcií?

• Čo z tohto poznania vyplýva pre hospodárske využívanie prírodných zdrojov lesa?

• Možno les "tvoriť" bez tohto základného poznania a najmä, môže byť takáto "tvorba" vedecky racionálna?

• Čo je prírodným základom lesa, ktorý sa musí chrániť proti poškodeniu ako absolútna podmienka jeho trvalosti, funkčnosti, zdravia, vitality a odolnosti v prírodných, a teda neovládnuteľných podmienkach života a najmä v neustálych zmenách týchto podmienok?

• Možno tvoríť les v určenom technologickom procese lesnej výroby, teda tak, aby bol trvalo funkčným "lesným ekosystémom", aby bol prírode blízky, aby mal vitalitu a odolnosť pôvodného prírodného lesa?

• Je možné, aby veda bez akejkoľvek pochybnosti hovorila o *"využívaní teórie systémov a systémovej ekológie pre manažement lesných ekosystémov, zabezpečujúci ich bezporuchové chovanie pri všestranom a rovnomernom poskytovaní funkcií, ktoré spoločnosť od nich vyžaduje"*?

• Prečo sa nevyužíva semeno, ktoré les tvorí pre svoju obnovu v generačnom cykle života, keď práve len do neho odovzdáva svoje schopnosti života v prírodných a stanovištných podmienkach rastu, keď sa v ňom kóduje táto schopnosť v genetickej informácii, keď je tento

genetický základ života neprenosný do iných a rozdielnych podmienok?

● Prečo sa nehodnotí rozdiel medzi lesným ekosystémom a umelou lesnou kultúrou ako jediný základ poznania možností trvalo udržateľného využívania prírodných zdrojov lesa?

Týmito otázkami chcem upozorniť na predpoklad absolútnej nevyhnutnosti riadenia lesného hospodárstva, z ktorého sa celkom zanedbávajú vyvodíť nevyhnutné dôsledky, vyplývajúce z rozporu medzi prírodnou skutočnosťou lesa a jeho riadenou tvorbou v technológii lesnej výroby, ako to prezrádza citovaná definícia. Tento rozpor sa jasne prejavuje v požiadavke "tvoriť" les tak, aby bol aj trvalo funkčný, aj blízky prírode, aj ekosystémom s jeho rezistenciou proti zmenám prírodných podmienok života, aj s jeho rezilienciou pri vychýlení z rovnovážneho stavu. Požaduje sa teda nemožné, pretože ak je nevyhnutné prvé, dostáva sa do rozporu s druhým.

Riadenie vždy, zásadne a nevyhnutne vylučuje prírodné procesy, pretože ich vedome nahrádza. Je teda v rozpore s prírodným základom lesa, pretože týmto základom je – *nevyhnutnosť nekonečného prebytku zárodkov života, ich druhovej a genetickej rozmanitosti, z ktorej si príroda vyberá len najdokonalejšie schopnosti života v neustálych zmenách jeho prírodných podmienok*. Sila a schopnosť života má jediný základ v nadbytku a rozmanitosti jeho genetického základu, z ktorého je nevyhnutný prirodzený výber. Toto je význam moderného objavu biodiverzity ako terminologického vyjadrenia základného a všeobecného princípu života, ktorú lesnícka veda skúma ako stav, aby ju mohla riadiť. Toto je absolútny zákon života, ktorý nie je možné nahradiť "vedecky racionálnym" riadením.

Hovorí o ekologizácii lesného hospodárstva teda nie je reálne bez prehodnotenia, či sa vôbec zhoduje s predpokladom nevyhnutnosti jeho riadenia, či nie je s ním v diametrálnom rozpore. Pretože **ekologizácia znamená vzdanie sa riadenia prírody a ponechanie tvorby lesa na prírodné procesy, princípy a mechanizmy života, čo, samozrejme nevyklučuje ich racionálne využívanie. Ekologizácia znamená, že sa les, naopak, nesmie vytvárať zakladaním umelej kultúry – musí sa obnovovať zo svojho vlastného semena a v podmienkach prirodzeného výberu**. Problém lesného hospodárstva, ale aj jediný kľúč k jeho riešeniu je teda v tom, že požiadavka nevyhnutnej ekologizácie sa spája s predpokladom absolútnej nevyhnutnosti jeho riadenia, keď jedno vylučuje druhé. Buď sa les obnovuje sám a výlučne len vtedy je blízky prírode, alebo jeho tvorbu riadime (aby vôbec mohol plniť funkcie, ktoré od neho spoločnosť požaduje a aby ich lesné hospodárstvo aj zabezpečovalo), a vtedy je umelou kultúrou v rozpore s prírodnými podmienkami života.

Problém nevyhnutnosti ekologizácie lesného hospodárstva má len jediné riešenie. Kľúčom k nemu je pochopenie, že **lesníctvo nie je ekologické práve preto, lebo je riadené, že nebude a ani nemôže byť ekologické, pokým je riadené**. Vlastným riešením je dôsledná nahradza systému riadenia s nekonečnou kontrolou a represiou za jednoduchý, napriek tomu dokonale funkčný a predovšetkým účinný systém regulácie.

Ak chceme, aby lesníctvo bolo ekologické, musíme oslobodiť lesníkov od bigotnosti riadenia prírody v povinnosti plnenia plánu lesnej výroby v kubíkoch a hektároch, v "tvorbe" lesa podľa určeného obnoveného cieľa. Musí sa najskôr zmeniť Lesný zákon, ktorý nielen legalizuje riadenie prírody, ale ho doslova nariaďuje svojim základným ustanovením: **Užívatelia lesných pozemkov sú povinní lesné pozemky a lesné porasty chrániť a racionálne ich využívať na plnenie funkcií lesov, ... sú povinní s lesnými porastmi plánovito hospodáriť podľa lesných hospodárskych plánov, schválených orgánmi štátnej správy lesného hospodárstva tak, aby sa zvyšovala úrodnosť lesných pozemkov a produkcia drevnej hmoty pri súčasnom zabezpečení ostatných funkcií lesov**.

Tento zákon sa musí zmeniť tak, aby bolo konečne definované do právnej jednoznačnosti, že predmetom súkromného vlastníctva nie je ani les v nekonkrétnej všeobecnosti, ani lesná pôda, na ktorej možno "vyťažiť" les a nahradiť ho povinným "vylepšovaním" prírody riadenou tvorbou lesa, ale – autonómne lesné ekosystémy, ktorých produkčné zdroje možno využívať len tak, aby žili ďalej v rovnováhe s prírodnými podmienkami. To znamená, že les možno len ťažiť – s využívaním, podporovaním a usmerňovaním procesov prirodzenej obnovy v podmienkach generačného cyklu života lesných ekosystémov, avšak nie obnovovať v ilúzii "vedecky racionálnej" tvorby podľa spoločenských potrieb. Tento efekt sa nedá dosiahnuť riadením, ale práve naopak, jeho protikladom – určením regulačného obmedzenia hospodárskeho využívania produkčných zdrojov lesa, ktoré dôsledne chráni ich prírodný základ. Na to sú treba len tri regulačné opatrenia – prísny zákaz holorubu (definovaného prekročením prírodných a ekologických podmienok prirodzenej obnovy) obmedzenie ťažby a zalesňovania. Najviac sa tomu potesia práve praktickí lesníci, čo vôbec nie je paradox, pretože sa im vráti osobná zodpovednosť – nie za plnenie plánu lesnej výroby, ale za les, aký po sebe zanechajú.

Viktor Mihina

Ing. Viktor Mihina (1941), výskumný pracovník. Lesnícky výskumný ústav, T. G. Masaryka 22, 960 92 Zvolen. E-mail: mihina@fris.sk